

ЕТНОНІМИ У ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Чавс Н.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій
Кафедра прикладної лінгвістики
ttopp.ssecret13@gmail.com

Науковий керівник – **Наконечна Г. В.**, к. ф. н., доц., доцент кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Кожен письменник упродовж свого життя використовує мову свого народу і творить нові слова. Багато з них стали авторськими неологізмами та були внесені до словників. Мене зацікавили назви національностей у творах Тараса Шевченка, адже його лексика засвідчує рівень наповнення лексичними одиницями української мови на середину 18 століття.

Користуючись словником мови Тараса Шевченка, я досліджувала значення назв національностей, їхню граматику, походження та орфографію. Отже, популярними етнонімами є: *армяне, болгаре, чорногори, москалі, римляне, волохи, жиди, ляхи, негри, русичі, слав'яне, татари, шведи, німці та цигани.*

Серед орфографічних особливостей є закінчення -е в етнонімах, що свідчить про інші правила написання зазначених слів. До речі, у деяких творах Тараса Шевченка вживано подвійні форми, як-от *армяни* та *армяне*: «*Знаєш, мамо, у городі тепер армяни*».

Посеред частовживаних етнонімів є назва *москаль*. Походження цього слова безпосередньо стосується назви країни, оскільки до кінця 18 століття Росія називалася Московією або Московщиною. Тому зазначений етнонім не містить у собі негативного змісту.

Однак уживання слова *лях* має здебільшого негативний характер, тому що у творах Тараса Шевченка вжито подвійні форми назви цього народу, а саме *ляхи* та *поляки*:

А ми браталися з ляхами,
аж поки третій Сигизмонд,
з проклятими його ксьондзами
не роз'єднали нас...

Серед уживань національностей я дослідила декілька емоційно забарвлених назв, як от *жиди, цигани* та *негри*.

Тарас Шевченко використовує етнонім *жид* (жіночий рід – *жидівка*), як і назву *євреї* у царській Росії, так і з певною зневагою, як-от *жидок*, *жидюга*:

Скирти вже княжі погнили,
а він байдуже п'є, гуляє...
та жида з грішми виглядає
нема жидка...

Скупий жидюга дав би гривню,
щоб поглянуть на ті дива.

Слово *негри* у творі Шевченка ніби зумовлює визнати цей народ іншим, не таким, як усі:

Продаєм, або у карти програєм...

Людей... не негрів... а такі таких хрещених, не простих.

Циган – не менш цікава назва національності, оскільки, читаючи твори Тараса Шевченка, можемо зрозуміти, що етнонім *роми* в ті часи не вживали. На сьогодні слово *циган* для нас звучить нібито емоційно, хоча нічим особливим у ХІХ столітті воно не виділялося.

Також мене зацікавила назва слов'ян, адже у творах Тараса Шевченка дещо змінена основа слова на *слав'яни* або ж *слав'яне*:

А я тихо Богу помолюся,
щоб усі слав'яни стали добрими братами...

Етнонім *турок* має свою особливість, оскільки поширеним є словотвірний варіант *турчин*, а особа жіночого року називається *туркеня*:

Тяжко, тату, із своєї хати
до турчина поганого
в сусіди прохатсь.

Отже, безумовно, кожне слововживання, неологізм та етнонім стали або загальноновживаними словами, або зникли із загального використання. Однак словники мови письменників є документальним джерелом для дослідження мови певного періоду її розвитку.

Література

1. Наконечна Г. В. Етнонім «жид» в українській ботанічній термінології. Збірник наукових праць «Проблеми української термінології» СловоСвіт 2008. Львів, 2008. С.127-129.

2. Словник мови Шевченка: у двох томах // АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. 1964. 484 с.; 569 с.